

Szegő Katalin 70 éves

Könyvbemutatóval egybekötött születésnap rendezvény*

Megnyitó

Szeretettel köszöntöm a jelenlévőket a Pro Philosophia Kiadó nevében: mindenekelőtt Szegő Katalin tanítványainak különböző „évjáratú” generációit, tanártársakat, meghívottakat, a Pro Philosophia Kiadó barátait és munkatársait.

Bár a helyzet úgy hozta, hogy kettős minőségben kell e rendezvényt megnyitnom – kiadóigazgatói és tanítványi minőségemben –, engedjék meg, hogy ezt csupán személyesebb hangnemben, tanítványként tegyem. Egy meglehetősen régi közös élményt szeretnék most felidézni: jó nyolc évvel ezelőtt, akkori filozófiatörténet-tanáromtól, Szegő Katalintól azt a váratlan, ám megtisztelő felkérést kaptam, hogy a Polis Kiadónál akkor megjelent *Reneszánsz gondolkodók* című kötetét bemutassam. III. éves egyetemista voltam akkor, s mondanom sem kell, hogy teljességgel megilletődtem a rám bízott feladattól, kezdtem összeroppanni súlya alatt, hisz az általam – filozófiatörténeti képzettsége s nem utolsósorban pedagógusi kvalitásai miatt – igen tisztelt Szegő Katalin kötetét, személyiségét kellett bemutatnom. Miről is beszélhetnék én, egyszerű halandó? – tettem fel magamnak a kérdést.

A dilemma alól a kibúvót – nem véltetlen – a jó öreg filozói/történeti módszerekben találtam meg: radikálisan felfüggesztek mindenféle szubjektív viszonyulást, és maximális objektivitásra törekedve tényeket fogok elmondani a szerző és műve kapcsán. Egy dolog biztos: a kitűzött célnak megfelelek. Első mondatom ugyanis így hangzott: *Szegő Katalin 19...-ban született, x hónap z napján*. A hallgatóság mosolyát akkor nem igazán értettem, annál inkább megértettem, amikor Szegő Katalin a csupán jó barátok, ismerősök számára „hozzáférhető” éllel és cinizmussal megköszönte szolgálataimat, azon belül is életének szakszerű, pozitívista bemutatását.

Azóta eltelt nyolc év, s hát most ismét „itt állok, másként nem tehetek”. Ugyanis mi ma valóban azért gyűltünk össze, hogy Szegő Katalin hetvenedik születésnapját megünnepeljük, s tanítványai nevében átadjuk neki azt az ajándékot, amelyet legmegfelelőbbnek gondoltunk egy izig-vérig filozófus számára: az életmű legkiemelkedőbb – kiadott és kiadatlan – írásaiból összeállított *Gondolatutak* című kötetet. Mi több, még ennél is rosszabb lesznek, s bízom benne, hogy gondolatomat nem érti félre az ünnepe: egy ismert zsoltár egyik sora szerint „életünk ideje hetven esztendő, vagy ha több, nyolcvan esztendő, és nagyobb részük hiábavaló fáradság”. Másik része viszont nem az – tenném hozzá. S hogy nem hiábavaló fáradság, annak szép példája az a kötet, amelyet ma itt be szeretnénk mutatni. Ha a következő filozófus

* Kolozsvár, Bocskai-ház, 2003. október 21.

nemzedékek csak annyit fognak majd tanulni belőle, mint ameny-nyit én magam tanultam, „ellestem”, állítom, hogy nem hiábava-ló a fáradság. Isten éltesse, Kati néni!

Tonk Márton

Diotima köpenyében *

Rögtön az elején egy, Szegő Katalin *Gondolatutak* című köny-véhez (is) kapcsolható megjegyzéssel kezdeném. Az egyik romániai magyar internetes portálon – a *Transindexen* – találtam rá Szilágyi Júlia, kitűnő esszéírónk következő megjegyzésére: „És hallom, hogy egy másik, életműnyi, gyűjteményes kötetből a szerkesztő tanítványok kivették a tanárnőjük tanárának könyvéről szóló recenziót. A tanár és a könyv materialista volt.” Továbbá: „Még jó, hogy 2003-ban Európa területén sehol sincs cenzúra.”

Ellenpontként nagyon jól fogott ez a megjegyzés. Mintegy ki-penderített a több mint fél éves szerkesztői „mélybúvázkodásból”, abból az állapotból, amikor is már nem tud a kötet egyik szer-kesztője *kívülről* tekinteni a szövegekre, amikor már benne él, amikor már a könyv úgy szerves egész, ahogyan van.

Anélkül, hogy az énáltalam nagyon is tisztelt Szilágyi Júliát bántani akarnám: nekem, nekünk ez a szempont eszünkbe sem jutott. Számunkra ezek a szövegek teljesen másképp *hangzanak*. És hangzásviláguk az, ami együvé szervezte ezt a könyvet (mert, vallom, több mint kötetről van szó), a Szegő Katalin által követ-kezetesen gyakorolt *beszédmód* határozta meg, hogy mi kerül be, és mit hagyunk ki a *Gondolatutakból*. (Ami nem jelenti azt, hogy a kimaradt szövegek ne lennének teljes értékűek. Csak, hogy is mondjam: leágazások, földutak, mindazok, melyek a főcspástól valamilyen értelemben eltérnek.)

S hogy mindezt érthetőbbé tegyem – most már tanítványként –, Szegő Katalin egyik kedvencéhez fordulok útmutatásért. Termé-szetesen Platónról van szó.

Platón a *Phaidroszban* – mi mást – egy mítoszt ad Szókratész szájába, mégpedig az írás feltalálásáról szólót. A történet röviden: Thamuszhoz, Egyiptom királyához megérkezik Theuth isten, hogy bemutassa az őáltala feltalált „művészeteket”, „ő találta fel a számot, a mértant és asztronómiát, továbbá az ostáblát és kocka-játékokat, végül az írást is”. Az írásról Theuth a következőképpen szól: „Ez a tudomány, király, bölcsőbb és tartósabb emlékezetű-vé teszi az egyiptomiakat; mert az emlékezet és a tudomány varázsszerét találtam itt fel.” Thamusz viszont ekképpen válaszolt: „[...] éppen feledést fog oltani azok lelkébe, akik megtanulják,

* Jelen írás a könyvbemutatóval egybekötött születésnap rendezvé-nyen elhangzott szöveg szerkesztett és újraírt változata.

mert nem gyakorolják az emlékezőtehetségüket – az írásban bizakodva ugyanis kívülről, idegen jelek segítségével, nem pedig belülről, a maguk erejéből fognak visszaemlékezni. Tehát nem az emlékezetnek, hanem az emlékeztetésnek a varázsszerét találtad fel. S a tudásnak is csak a látszatát, nem pedig valóságát nyújtod tanítványaidnak, mert sok mindenről hallva igaz tanítás nélkül azt hiszik majd, hogy sokat tudnak, pedig a valóságban általában tudatlanok és nehéz felfogásúak, hiszen bölcsek helyett látszólagos bölcsek lettek.” (*Phaidrosz*, 274d–275b) Platón, persze, ellenérzéssel viseltetett az írás iránt, ehhez kapcsolódva emlékeztetőül idézném a *Hetedik levél* híres passzusát: „Nekem legalábbis semmiféle munkám nincs a legfőbb kérdésekről, és nem is lesz soha. Hiszen a végső belátást nem lehet szavakkal kifejezni, mi-ként az oktatás szokásos tárgyait: az érte szakadatlanul végzett közös munka és az igazi életközösség eredményeként egyszerre csak felvillan a lélekben – akárcsak egy kipattanó szikra által keltett világosság – s azután már önmagától fejlődik tovább.” (*Hetedik levél*, 341c–d. Kiemelés tőlem – D. Sz.)

Erről van szó, erről a szikráról. Nos, a *Phaidrosz*ban talán megtaláljuk a kulcsot is mindehhez. Phaidrosz következtetésként a következőt vonja le: „A hozzáértő ember eleven és lelkes szaváról beszél, aminek az írott szó – joggal mondhatni – csak árnyképe.

Ha összekapcsoljuk a fentebb idézetteket, akkor sikerülhet a szerkesztői koncepciónk lényegére rávilágítani: nem „teljes” életművet akartunk összeállítani, nem egyfajta „Szegő Katalin összes műveit” összetákolni – azok a szövegek szerveződtek egységbe, amelyek egyfelől „a hozzáértő ember eleven és lelkes szaváról” tettek tanúbizonyosságot (bizony, előfordult, hogy tanárnőnk vizsgájára „saját magából” készültünk fel, első helyezettként értékelődtek „előszavai” stb. a másodlagos irodalomból összeállított toplistákon), másfelől pedig mindazon előadások, „lelkes szavak” kerültek be, amelyek jelenkorunk igencsak fajsúlyos problémáival foglalkoznak.

Ráadásul többgenerációs olvasatról van szó: e könyvben helyet kaptak mind a hetvenes években készült – akkoriban nem veszélytelen – kísérletek eredményei, a „polgári filozófia” egyes irányzatait bemutató, boncolgató tanulmányok, mind a cenzúrát kijátszó, vagy általa épp letiltott „bevezetések”, ugyanígy a legutóbbi években írt szövegek. Érdekes, hogy a „régmúlt” időkben készült írások számunkra (legutolsó „katinénis kolozsvári nemzedék” számára, ami a kilencvenes évek második felét jelenti) ugyanolyan aktualitással bírnak, mint, mondjuk, Egyed Péterék számára. Bejárt gondolatutakról van szó.

Ahogy Egyed Péter e könyv előszavában írja: Szegő Katalinnak „sikerült évtizedek gondolkodói munkájával egy olyan problémakereső- és felvető módszert kialakítania, amely éppen a hagyomány és a források [...] felé megy, anélkül persze, hogy valamilyen parttalan divat-hermeneutika felé csúszna el. Termé-

szetesen megvannak a preferenciái, szinopszisai, előzetesei, ezek azonban a filozófia művelői számára nélkülözhetetlen szituatív tényezők, szereplehetőségek, találkozások. A nagy alkotóknak a szemléletét, »bőrét« néha fel kell öltetni, azonosulni velük és problémáikkal, hogy aztán – többnyire termékeny csalódottságban – önmaga felé közeledjen az alkotó.”

Nem foglalkoznék bővebben a kötetben szereplő tanulmányokkal (Egyed Péter előszavában egyébként is értő módon térképezi fel a csomópontokat). Machiavelli, Spinoza, Leibniz, Hegel, Nietzsche, Bergson, Husserl (és Descartes), erkölcs és megismerés, Moore, Somló Bódog (eleddig a „filozófiatörténész”), szekuralizáció, világnézet-e a vallás, a görög filozófia és a szentpáli levelek, látáskultúra és kereszténység, óriásplakátok feminista szemmel, hagyomány, jegyzetlapok a reneszánsz, valamint a felvilágosodás történetéből (mondjuk úgy: ő lenne a kultúrahordozó és -teremtő gondolkodó, Szilágyi Júlia Szegő Katalin által idézett nevesítése szerint) – *címszavasítva* ekképpen jelezhetjük, mely témákkal találkozhat az olvasó.

De hát, amint már a legelején jeleztem: több ennél e könyv. Szövegem címét, bevallom, eltulajdonítottam: a rengeteg címvariáns közül ez volt az egyik. Gondoljunk csak a *Lakomabéli Diotimára!*

Hiszen, mint Egyed Péter írja előszavában: „Szegő Katalin, az oktató és pedagógus, egyike azon keveseknek, akik a nehéz időkben átörökítették a filozófia művelésének és tanításának a klasszikus, humanista hagyományát”.

És nem csak akkor, a nehéz időkben. Azt hiszem, nem fölösleges még egyszer Platónt idézni: „A hozzáértő ember eleven és lelkes szaváról beszélsz, aminek az írott szó – joggal mondhatni – csak árnyképe...”

Ennél jobban tényleg nem tudom megfogalmazni. És nagy érdeme Kati néninek, hogy e szövegeken átsüt az eleven és lelkes szó. Talán az a szikra sem marad el.

Köszönjük, Kati néni!

Demeter Szilárd